

УДК 336.77;
JEL G21

ТЕНДЕНЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Софія Лобозинська, Ірина Скоморович, Уляна Владичин

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
79008, м. Львів, просп. Свободи, 18,*

*e-mail: sofya.lobozynska@lnu.edu.ua; ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5483-6864>
e-mail: iryna.skomorovych@lnu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8574-6770>
e-mail: ulyana.vladychyn@lnu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6916-6688>*

Анотація. Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну спричинило нові виклики для банківської системи у площині підтримки на належному рівні фінансування потреб бізнесу. Метою написання статті є висвітлення законодавчих та нормативно-правових регламентацій органів державної влади щодо стимулювання кредитної діяльності банків із метою забезпечення продовольчої, соціальної, економічної стабільності країни в умовах війни з росією, а також визначення рівня впливу запроваджених норм на обсяги фондування економічних суб'єктів та надання пропозицій щодо вдосконалення окреслених процесів інвестування в економіку України. Правова регламентація кредитування підприємництва зазнала значних змін. Це дозволило банкам застосовувати кредитні канікули для позичальників, а також реструктуризувати кредити без визнання дефолту за ними, окрім того розширено низку державних програм із компенсації процентних ставок за кредитами та надання державної гарантії при кредитуванні. У майбутньому органи державної влади повинні забезпечити вливання фінансових ресурсів у бізнес із альтернативних джерел, планові зменшуючи державні витрати на кредитування бізнесу.

Ключові слова: кредитування, пільгові державні програми, кредитні канікули, реструктуризація, забезпечення, проблемна заборгованість.

Постановка проблеми. Економіка України, перебуваючи в умовах війни, потребує значних вливань фінансових ресурсів. Це спонукає виконавчу владу докласти максимальних зусиль, щоб стимулювати кредитну діяльність вітчизняних банків та допомогти реальному сектору забезпечувати потреби споживачів.

Банківська система до запровадження воєнного стану в Україні мала достатній запас міцності, була надліквідною, що дозволило їй із початком повномасштабного вторгнення російського агресора належним чином виконувати свої функції перед економічними суб'єктами, зокрема розрахункові, кредитні, депозитні та валютні операції. Однак із зростанням тривалості війни, банки намагаються більш обережно здійснювати свою діяльність з метою належного контролю ризиків. Це призводить до

того, що фінансові інститути відмовляють у кредитуванні позичальників із регіонів, на території яких відбуваються бойові дії, працюють лише з перевіреними та ліквідними клієнтами, забезпечуючи таким чином певну норму прибутковості.

Стає зрозумілим, що продовження бойових дій негативно впливатиме на фінансування діяльності українського бізнесу та домогосподарств. За таких умов необхідно налагодити ефективну взаємодію між банками та державою, яка б сприяла наповненню фінансовими ресурсами економічних суб'єктів.

У новій реальності державному апарату довелося розробляти законодавче та нормативно-правове регулювання, яке б дозволяло створити оптимальні умови взаємодії кредиторів та позичальників. Зокрема, задля забезпечення банків належними обсягами ресурсів було спрощено доступ до механізму рефінансування банків, банкам дозволили застосовувати кредитні канікули для позичальників, а також реструктуризовувати кредити без визнання дефолту за ними, окрім того розширено низку державних програм із компенсації процентних ставок за кредитами та популяризовано державні гарантії при кредитуванні. З огляду на це, науковий інтерес викликає дослідження нових підходів щодо кредитування в умовах війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема кредитування в Україні глибоко вивчається вітчизняними науковцями. Зокрема, теоретичні аспекти кредитування досліджували такі автори, як: Н. Версаль, У. Владичин, О. Вовчак, О. Дзюблюк, В. Сидоренко, С. Реверчук. Прикладні аспекти різних видів кредитування, зокрема аграрного, споживчого, комерційного кредитування висвітлені у працях О. Артем'євої, П. Бечко, Д. Гладких, М. Дубини, А. Ісаян, Ю. Жежерун, О. Рудої та інших. Аналіз проблем кредитування банками економіки України в умовах війни проводили О. Гордієнко, В. Садовничий та інші.

Однак питання оцінки ефективності взаємодії органів державної влади та представників банківського сектору у площині кредитування в умовах воєнного стану в Україні набувають особливої ваги. Поруч з цим, потребує висвітлення процес імплементації законодавчого та нормативно-правового регулювання кредитної діяльності банків та з'ясування ефективності реалізації практичних аспектів нововведень.

Постановка цілей статті. Метою написання статті є висвітлення законодавчих та нормативно-правових регламентацій органів державної влади щодо стимулювання кредитної діяльності банків із метою забезпечення продовольчої, соціальної, економічної стабільності країни в умовах війни з росією, а також визначення рівня впливу запроваджених норм на обсяги фондування економічних суб'єктів та надання пропозицій щодо вдосконалення окреслених процесів інвестування в економіку України.

Для аналізу правових нововведень регламентування кредитної діяльності в Україні під час війни застосовано системний науковий аналіз змін вітчизняного банківського законодавства та безпосередньої діяльності банків із імплементації затверджених правил і норм кредитування. Завдяки використанню методів аналогії, аналізу та синтезу, методу теоретичного узагальнення надано оцінку ефективності застосованих регулятивних норм кредитування та окреслено подальші заходи конструктивної взаємодії держави та банків.

Виклад основного матеріалу. Банківське кредитування було і залишається одним із найбільш поширених видів фінансування української економіки. Воно охоплює різні сфери економічної діяльності, сприяє розвитку виробничого процесу та задоволенню споживчих потреб фізичних осіб. Водночас, це та сфера діяльності банків, яка активно реагує на зміни у нормативно-правовому полі, політичну ситуацію, коливання валютних курсів, дії та заходи НБУ щодо діяльності банків, а також кризові явища, які спостерігаються в Україні та світі. Так, відзначаємо активний розвиток банківського кредитування у докризовий період 2007–2008 рр., подальше значне зростання валютного курсу, що призвело до зниження платоспроможності позичальників за валютними кредитами та виникнення проблемної кредитної заборгованості. Скорочення кількості банків та збройна агресія росії на сході України у 2014 році значно погіршили якість кредитних портфелів банків та вплинули на скорочення банківського кредитування загалом. Упродовж останніх 5 років до початку війни у лютому 2022 року банківські установи поступово відновлювали кредитування клієнтів, у тому числі із використанням низки державних програм, про що свідчать зміни в обсягах кредитів, наданих вітчизняними банками (табл. 1).

Таблиця 1

**Обсяги кредитів, наданих банками України, у розрізі груп позичальників,
01.01.2018–01.01.2022 рр., млн грн. [8]**

Показник	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022
Кредити, надані клієнтам, всього	1 036 745	1 118 860	1 033 430	960 597	1 065 347
кредити, що надані органам державної влади	1 517	2 865	4 724	11 641	26 973
кредити, що надані суб'єктам господарювання	864 412	919 071	821 936	749 335	795 512
кредити, що надані фізичним особам	170 774	196 859	206 737	199 561	242 633
кредити, надані небанківським фінансовим установам	42	66	33	60	228

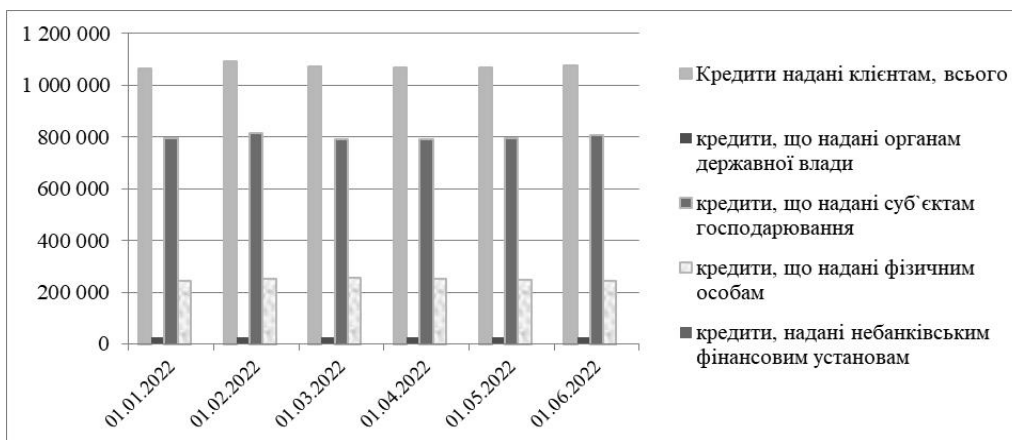
Дані, наведені у таблиці 1, засвідчують відносно стабільне коливання обсягів виданих вітчизняними банками кредитів клієнтам. Незначний спад кредитування бачимо протягом 2020 року, адже станом на 01.01.2021 р. загальна сума виданих кредитів зменшилась на 7,05% і становила 960 597 млн грн, порівняно із 1 033 430 млн грн на 01.01.2020 р. Темп зростання обсягів кредитів на початок 2022 р. склав 110,9%. Таке зростання відбувалось за рахунок видачі кредитів різним категоріям позичальників, зокрема органам державної влади, суб'єктам господарювання та фізичним особам, а також небанківським фінансовим установам.

Із початком війни банки продовжували обслуговувати видані кредити, однак надання нових кредитів було призупинено багатьма банківськими інституціями. Банкам важливо було зорієнтуватися у нових умовах та визначити свою кредитну політику на

перспективу. Погіршення економічних умов безпосередньо вплинуло на зменшення рівня прибутковості кредитних операцій, погіршення якості кредитного портфеля, зростання частки негативно класифікованих кредитів. З метою запобігання падіння обсягів кредитування у банківське законодавство було внесені зміни, які скасовували положення щодо застосування заходів впливу за недотримання банками нормативів капіталу та ліквідності. Це дозволяло банкам підтримувати рівень кредитування в обсягах, близьких до довоєнного часу.

Вивчаючи основні тенденції зміни виданих кредитів позичальникам протягом першого півріччя 2022 року, зокрема, у часі введення воєнного стану, бачимо падіння з березня 2022 року обсягів кредитування таких позичальників, як органи державної влади, фізичні особи та небанківські фінансові установи. Проте незначне збільшення простежується в обсягах виданих банками України кредитів суб'єктам господарювання (рис. 1).

Пригальмувати падіння обсягів кредитування допомогло запровадження пільгових умов кредитування для підтримки малого і середнього бізнесу та введення кредитних канікул. Це стало можливим завдяки ухваленню постанови Правління НБУ № 23 від 25 лютого 2022 р. «Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп». У затверджених цією постановою Правилах роботи банків у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану є норма, яка дозволила банкам протягом періоду дії воєнного стану та 30 днів після його відміни здійснювати довгострокову реструктуризацію боргу без передавання такої заборгованості до підрозділу роботи з непрацюючими активами.

Рис. 1. Обсяги виданих банками України кредитів у розрізі груп позичальників, 01.01.2022-01.06.2022 рр., млн грн. [8]

Головною умовою можливості застосування такої норми була відповідність проведеної реструктуризації таким критеріям [10]:

- необхідність реструктуризації боргу спричинена фінансовими труднощами боржника внаслідок військової агресії російської федерації проти України;

- банк здійснив реструктуризацію боргу в період дії воєнного стану;
- банк на підставі судження довів доцільність здійснення реструктуризації боргу, ґрунтуючись на оцінці спроможності боржника подолати фінансові труднощі, відновити обслуговування заборгованості та забезпечити її погашення (у часовому горизонті, визначеному умовами реструктуризації);
- зміни, пов'язані з реструктуризацією боргу, не призводять до зменшення суми чистої теперішньої вартості очікуваних грошових потоків за активом більше ніж на 10 % порівняно із сумою, визначеною за умовами початкового кредитного договору.

Отже, банки отримали можливість піти на зустріч позичальникам та змінити істотні умови кредитного договору. Найчастіше це стосувалося зміни графіка погашення боргу, а саме строків і сум погашення основного боргу, сплати процентів та комісій. Багато банків додатково ввели мораторій на нарахування пені за кредитами.

Аналіз інформації, поданої на сайтах вітчизняних банків, виявив, що найпопулярнішим періодом дії кредитних канікул був час від 1 березня по 31 травня 2022 р. Зокрема, на цей період АТ «Ощадбанк» запровадив пільги для фізичних осіб та представників мікро-, малого та середнього бізнесу (ММСБ). Для більшості кредитних продуктів, що були запропоновані в банку для таких позичальників, на зазначений термін відтерміновувалися виплати за тілом кредиту та нарахованими процентами, а також скасовувалися будь-які штрафні санкції за невиконання або неповне виконання діючих кредитних договорів. В АТ КБ «ПриватБанк» подібні послаблення поширили ще й на тих бізнес-клієнтів та об'єднання співвласників багатоквартирних будинків та житлово-будівельних кооперативів, у яких за кредитними договорами не було прострочення або строк прострочення складав не більше 90 діб. Крім того, кредитні канікули з 1 березня по 31 травня 2022 р. для фізичних осіб діяли у Акціонерному банку «Південний», АТ «БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ» та ін.

У деяких банках умови кредитних канікул були більш різноманітними. Так, АТ «КБ «Глобус» розповсюдив відтермінування оплати кредитів, процентів за ними та скасування штрафних санкцій лише на позичальників-фізичних осіб, але продовжив встановлену пільгу до кінця періоду активних бойових дій. З іншого боку, у АТ АКБ «Львів» та АТ «ОТП Банк» кредитні канікули запропонували всім позичальникам (юридичним особам, ФОП та фізичним особам), проте обмежили їхню дію 30 квітням 2022 р. Щоправда, перед закінченням встановленого терміну АТ «ОТП Банк» оголосив, що продовжує пільгові умови погашення заборгованості, зокрема, невизнання простроченою заборгованістю несплачених вчасно обов'язкових платежів та невнесення цього факту до кредитної історії позичальника, відсутність у випадку несплати платежів будь-яких штрафів, пені або застосування підвищеної процентної ставки, збереження правил дії пільгового періоду та ін., за кредитними картками до 31 травня 2022 р.

Досить швидко на проблеми позичальників відреагували законодавці. Вже 17 березня набрав чинності ухвалений 15 березня Закон України №2120-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу та інших законодавчих актів України щодо

дії норм на період дії воєнного стану». Відповідно до змін, внесених до Цивільного кодексу, на період дії воєнного стану та у тридцятиденний строк після його припинення позичальники звільняються від відповідальності за прострочення виконання кредитного договору, «а також від обов'язку сплати на користь кредитодавця (позикодавця) неустойки (штрафи, пені) за таке прострочення» [9]. Ті штрафні санкції, які банки вже встигли нарахувати після 24 лютого 2022 р., оголошуються такими, що підлягають списанню кредитором.

Такі ж норми були вписані до прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про споживче кредитування». Проте у цьому випадку їх доповнили введенням заборони збільшення кредитором процентної ставки у разі невиконання кредитного договору (крім випадків зміни індексу, який лежить в основі плаваючої процентної ставки). Крім того, зазначено, що штрафні санкції та підняття процентних платежів не можна застосовувати і щодо тих кредитів, позичальниками за якими є фізичні особи, але які не регулюються Законом України «Про споживче кредитування» (наприклад, кредитування рахунку зі строком погашення кредиту до одного місяця, кредити, що надаються ломбардами, за умови, що зобов'язання споживача обмежуються вартістю предмета застави, та ін.).

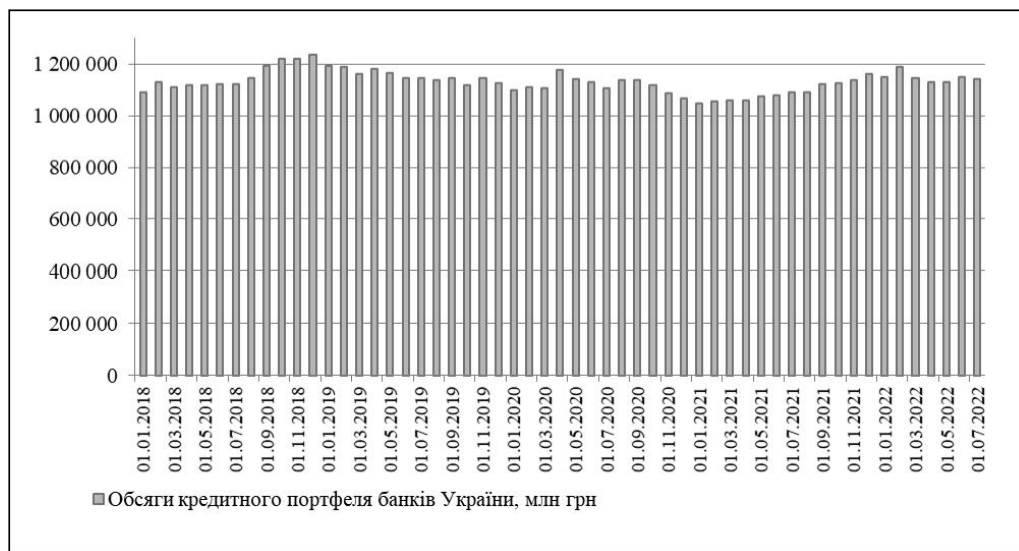
Зміни, внесені Законом України №2120-IX до Закону «Про іпотеку», стосуються нерухомого майна, яке належить фізичним особам та перебуває в іпотеці за споживчими кредитами. У період дії воєнного стану та у тридцятиденний строк після його припинення кредитор не може стати власником такого предмета іпотеки, продати його, а також виселити мешканців із заставлених житлових приміщень, навіть якщо є відповідне судове рішення. Встановлені обмеження не поширюються на нерухомість, передану в іпотеку за кредитними договорами, укладеними після 17 березня 2022 р., та за договорами, до яких після зазначеної дати за погодженням сторін були внесені зміни щодо продовження строків виконання зобов'язань чи зменшення розміру процентів, штрафних санкцій.

Тому після того, як від початку літа банки один за одним почали скасовувати кредитні канікули, їм все одно треба брати до уваги встановлені обмеження на стягування штрафних санкцій з позичальників. Необхідно зауважити, що керівництво банків розуміє, що у клієнтів у період воєнного стану можуть виникнути проблеми з погашенням своїх кредитів. Тому, йдучи їм назустріч, банки встановлюють пільгові умови кредитування (наприклад, АТ «Ощадбанк» і АТ КБ «ПриватБанк» – для власників кредитних карток) та готові на реструктуризацію кредитної заборгованості після отримання відповідної заяви від позичальника. А от АТ «Альфа-Банк» запропонував тим своїм клієнтам, в яких заборгованість за кредитом готівкою, кредитом на товар складає більше 10 000 грн, а за кредитною карткою – більше 1000 грн і прострочення сплати боргу не перевищує 180 днів, сплатити 80 % своєї заборгованості до 1 липня. Решту 20 відсотків банк пообіцяв списати.

Дослідження стану справ з погашенням кредитів у вітчизняних банках переконує, що лєвова частка позичальників зацікавлена у своєчасному виконанні своїх зобов'язань перед банком і має змогу це зробити. Зокрема, станом на кінець травня 2022 р. в АТ

«Ощадбанк» близько 80 % позичальників-ММСБ відмовилися від можливості отримати кредитні канікули та продовжили обслуговувати кредити, а частка реструктуризації в Акціонерному банку «Південний» складає менше 5 % кредитного портфеля [2].

Обслуговування банками України кредитів та виникнення проблемної кредитної заборгованості можемо простежити за даними обсягів непрацюючих кредитів (NPL) та зміною частки NPL у загальному кредитному портфелі банків України. Порівняльний аналіз доцільно здійснити в місячному розрізі з 2018 по 2022 роки (рис. 2).

Рис. 2. Обсяги кредитного портфеля та непрацюючих кредитів банків України, 01.01.2018-01.01.2022 рр., млн грн [3; 13]

З рисунку 2 спостерігаємо достатньо стабільне зменшення обсягів непрацюючих кредитів вітчизняних банків протягом 2019 та 2021 років. Уже станом на 01.01.2022 року частка NPL у банківській системі України зменшилась до 30,02% порівняно із 54,54 % на початку 2018 року. Однак війна в Україні та введення воєнного стану все ж таки вплинули на зростання проблемної кредитної заборгованості в банках і вже із 01.03.2022 по 01.07.2022 спостерігаємо її зростання. Так, якщо на початок березня 2022 року обсяги непрацюючих кредитів становили 304 995 млн грн, то вже на початок липня цього ж року вони зросли на 11,25 % і склали 339 312 млн грн.

Крім вирішення проблем вже існуючих позичальників, вітчизняні банки почали поступово відновлювати споживче та корпоративне кредитування. Зокрема, вже у квітні 2022 р. кредити фізичним особам у готівковій і безготівковій формі почав надавати АТ «ОТП Банк». Щоправда, заставою за такими кредитами могли бути лише строкові депозити у гривнях та доларах США, які розміщені позичальником у цьому банку. АТ «КБ «Глобус» був більш рішучим і також в квітні відновив видачу кредитів на нові та вживані авто як фізичним, так і юридичним особам. І лише наприкінці липня першим

серед найбільших банків про відновлення іпотечного кредитування, в тому числі і за державною програмою «Доступна іпотека 7 %», оголосив АТ «Ощадбанк». Обсяги виданих кредитів домогосподарствам наведені у табл. 2.

Таблиця 2

Обсяги наданих кредитів банками України домашнім господарствам за цільовим спрямуванням, січень-червень 2022 року, млн грн [7]

Показник	2022 рік					
	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень
Кредити, надані домашнім господарствам, усього	262 515	268 008	262 704	259 174	256 372	248 931
Із загальної суми споживчі кредити	221 110	226 449	221 411	218 166	215 498	212 026
Із загальної суми іпотечні кредити	29 271	29 379	29 177	28 561	25 178	24 053

Незважаючи на те, що банки почали поступово відновлювати кредитування фізичних осіб, з таблиці 2 спостерігаємо зменшення таких кредитів протягом першого півріччя 2022 року. Так, залишки кредитів, наданих домашнім господарствам, від часу введення воєнного стану в Україні і до початку липня 2022 року зменшились на 5,17 %. Таке зменшення спостерігаємо як за споживчими кредитами населенню, так і у розрізі іпотечних кредитів.

Кредитування суб'єктів господарювання відновилося ще швидше. Вже 3 березня стало відомо про те, що АТ «Банк Кредит Дніпро» надав Укрзалізниці кредит на здійснення евакуації українців. На початку квітня АБ «Укргазбанк» виділив кредитні кошти будівельній компанії, яка займається розчищенням завалів і відновленням інфраструктури Харкова. Проте поряд зі стандартними банківськими кредитами більш активно використовується кредитування за державними програмами підтримки суб'єктів підприємництва. Нагадаємо, що ще на початку 2020 р. уряд України запропонував фінансову державну підтримку суб'єктам мікро- та малого підприємництва [11]. Вони могли розраховувати на часткову компенсацію державою процентних ставок за банківськими кредитами, що надавалися для реалізації інвестиційних проєктів, та надання державних гарантій банкам як забезпечення виконання зобов'язань за такими кредитами. Зокрема, використовуючи механізм компенсації, Фонд розвитку підприємництва, який діє від імені держави, відшкодував позичальникам їхні процентні виплати за кредитом в обсязі, який був необхідний для зниження їхніх витрат до рівня 5, 7 або 9 % річних залежно від обсягу їхнього річного доходу та кількості нових робочих місць, створених під час дії кредитного договору. Саме такий напрацьований механізм компенсації процентної плати за кредитом та надання в якості кредитного забезпечення державних гарантій Кабінет Міністрів України вирішив використати для підтримки суб'єктів господарювання після введення воєнного стану.

Першим нововведенням, ухваленим 12 березня 2022 р., уряд запропонував компенсувати плату за кредит сільськогосподарським товаровиробникам для

провадження сільськогосподарської діяльності, передусім, проведення ними посівних робіт. Таким чином за кредитами, спрямованими на придбання сільськогосподарської техніки, насіння, добрив чи паливно-мастильних матеріалів, процентна ставка для позичальника становитиме 0 %. Крім того, якщо позичальниками за такими кредитами є сільськогосподарське підприємство-ММСБ, то одним з видів забезпечення може бути державна гарантія на портфельній основі в розмірі 80 % від суми кредиту [4].

Банки також всіляко намагаються знизити вартість обслуговування кредиту для аграріїв. Зокрема, АТ «Ощадбанк» запровадив партнерські програми, які дають їм можливість отримати кредити для поповнення обігових коштів за ставкою у розмірі 0,01% та придбати сільськогосподарську техніку іноземних та вітчизняних брендів за пільговими умовами від 0,1% річних.

Наступні зміни до Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва стосувалися компенсування процентної плати позичальникам, які працюють для задоволення потреб Збройних Сил України, постраждалого від бойових дій населення, переміщення підприємств у безпечні регіони України. У таких випадках витрати позичальників на сплату процентів повинні становити 0 % протягом воєнного стану та одного місяця після його припинення і 5 % до завершення строку кредитування.

Пільгове кредитування передбачено і для торговельних мереж, які забезпечують населення продовольством та іншими товарами першої необхідності. Процентна ставка за кредитом до 60 мільйонів становитиме 0% річних. Розмір компенсації процентної ставки до 5% річних передбачено для кредитів, що видаються торговельним підприємствам, обсягом від 60 млн до 1 млрд грн.

І нарешті до 0 відсотків річних впаде процентна плата протягом п'яти років за додатковим кредитом, отриманим переробним підприємством-ММСБ на інвестиційні цілі під заставу майна, придбаного позичальником за рахунок гранту, наданого державою відповідно до затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 739 від 24 червня 2022 р. Порядку надання грантів на створення або розвиток переробних підприємств.

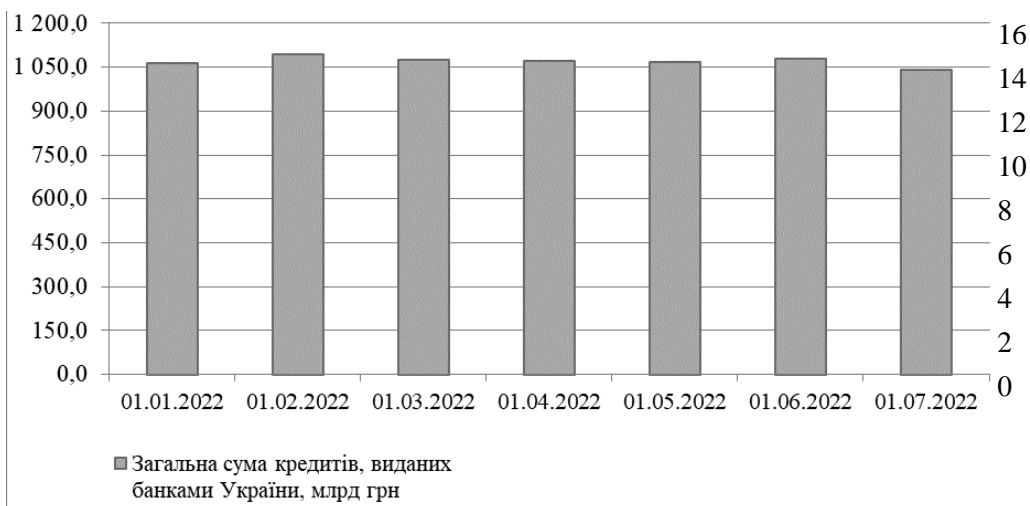
Для того, щоб прослідкувати кредитну активність, у тому числі застосування проаналізованих державних програм, розглянемо дані, наведені у табл. 3 та рис. 3.

Таблиця 3

**Динаміка кредитування за Державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%»,
01.01.2022-01.07.2022 рр. [6]**

Період	Кількість банків у програмі, шт	Кількість укладених кредитних договорів, шт	Сума укладених кредитних договорів, млрд грн
01.01.2022	40	28597	81,4
01.02.2022	40	32091	85,2
01.03.2022	40	34370	89,6
01.04.2022	40	36213	93,6
01.05.2022	42	37724	102,6
01.06.2022	42	39362	117,9
01.07.2022	42	45177	128,3

З даних таблиці 3 простежуємо зростання обсягів державної підтримки за програмою «Доступні кредити 5-7-9%». Таке зростання спостерігається протягом усього аналізованого періоду. У травні зросла також і кількість банків, які приєдналися до програми, з 40 до 42. Усього станом на 01 липня 2022 року було укладено кредитних договорів на суму 128,3 млрд грн., що майже в 1,6 разів більше порівняно з початком року. Найбільші обсяги фінансування отримали Київська, Львівська, Хмельницька та Кіровоградська області. Кредити надавалися як діючим позичальникам, так і таким, які вперше зверталися до банків. Достатньо великий кредитний портфель було сформовано у Харківській, Донецькій, Запорізькій, Сумській та Чернігівській областях.

Рис. 3. Частка кредитів, виданих за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%», у загальних обсягах кредитів банків України, 01.01.2022-01.07.2022 рр. [6]

Поряд із цим, з рисунку 3 бачимо, що обсяги державного кредитування за програмою є незначними і містяться у діапазоні 7,64–12,32 % від загальної суми кредитів, наданих банками України.

Збільшити обсяги банківського кредитування бізнесу за пільговими урядовими програмами можливо шляхом налагодження тісної співпраці банків з такою державною інституцією, як Експортно-кредитне агентство (ЕКА). Зокрема, завдяки розробленню державної програми портфельного страхування кредитів зі спрощеними вимогами до застави під час війни, яка реалізовується АБ «Укргазбанк» та АТ «Ощадбанк» разом із ЕКА України, стало можливим прокредитувати підприємців-експортерів на суму 36 млн грн у період червень-липень 2022 року. Кредити отримали підприємці з Івано-Франківщини, Рівненщини, Запоріжжя та Одещини, які експортують паперові пакети, дерев'яні вироби, твердопаливні котли, паркетну дошку, комплектуючі для меблів, а також смажене насіння соняшника. Усі зовнішньоекономічні угоди, виконання яких було прокредитоване в рамках програми, були укладені з європейськими контрагентами з Німеччини, Польщі, Латвії, Франції, Австрії, Молдови, Естонії [5].

Окрім цього, АТ «Ощадбанк» разом з ЕКА створили програму фінансування експортерів-переробників, що зорієнтована на українських аграріїв, які спрямовують свою діяльність на переробку продукції власного виробництва. Умова програми передбачає страхування ризиків несплати за поставлену на експорт продукцію в розмірі 85% суми кредиту (максимальна сума кредиту – 85% суми контракту) [1].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підводячи підсумки, необхідно відзначити, що законодавчі та нормативно-правові нововведення регламентації кредитування в Україні в умовах воєнного стану дозволили створити сприятливе середовище підтримки найбільш уразливих економічних суб'єктів, зокрема підприємств малого і середнього бізнесу, фермерських господарств та безпосередньо домогосподарств. Це стало можливим завдяки пошуку комплексного вирішення проблеми при взаємодії державних інституцій із банківським бізнесом.

До позитивних результатів реалізації підтримки державою належного обсягу кредитування економіки можна віднести: створення умов із відтермінуванням виконання боргового зобов'язання із метою забезпечення позичальників достатнім рівнем платоспроможності для виконання зобов'язань перед державою та за прямими партнерськими контрактами; розширення дії державних програм пільгового кредитування та розроблення нових, зокрема із підтримки експортного потенціалу підприємств та бізнесів, що пріоритетно орієнтуються на перероблення продукції власного виробництва; залучення до процесу кредитування ресурсів спеціалізованих державних інституцій, таких як Фонд розвитку підприємництва та Експортно-кредитне агентство.

Безумовно, левова частина реалізації цих напрямів здійснюється за державні кошти, що в певній мірі провокує інфляційні процеси, погіршення економічних умов функціонування бізнесу та знижує рівень купівельної спроможності населення й добробут громадян. З огляду на це, першочерговими завданнями державних службовців та науковців повинні стати: пошук шляхів залучення макроекономічної допомоги та грантів міжнародних фінансових інституцій; налагодження взаємодії вітчизняних та іноземних державних спеціалізованих фондів із підтримки підприємницької ініціативи країн потенційних імпортерів українських товарів та послуг; створення сприятливих умов розвитку прямого іноземного інвестування у вітчизняний бізнес. Такі напрями дослідження потребують особливої уваги та спроможні забезпечити у перспективі позитивні тенденції розвитку підприємництва та стабілізацію економіки України.

Список використаних джерел

1. Буткова-Вітвіцька Н. Поки діє програма 5-7-9%, аграрії можуть розраховувати на дешеві кредити. URL: <https://latifundist.com/interview/622-nataliya-butkova-vitvitska-poki-diye-programa-5-7-9-agrariyi-mozhut-rozrahovuvati-na-deshevi-krediti> (дата звернення: 04.08.2022).
2. Гордієнко О. Банки відмовляються від масових кредитних канікул, що діяли від початку війни. URL: <https://forbes.ua/inside/groshi-zamist-kanikul-ukrainski-pidpriemtsi-zhadayut-novikh-kreditiv-a-ne-vidstrochok-za-starimi-27052022-6273> (дата звернення: 29.07.2022).

3. Дані про обсяги кредитів та частку непрацюючих кредитів у розрізі банків України з 2006 року / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl> (дата звернення: 03.08.2022).
4. Деякі питання надання державних гарантій на портфельній основі : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.07.2021 № 723 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/723-2021-%D0%BF#n11> (дата звернення: 29.07.2022).
5. Завдяки страховому покриттю ЕКА банки прокредитували виконання експортних угод на суму в 69,85 мільйона гривень. URL: <https://www.esa.gov.ua/zavdyaku-strahovomu-pokryttuu-eka-banku-prokredytuvaly-vykonannya-eksportnyh-ugod-na-sumu-v-6985-miljona-gryven/#.Yu3IEh1Vzcs> (дата звернення: 04.08.2022).
6. Інформація про результати Державної програми Доступні кредити 5-7-9. URL: <https://bdf.gov.ua/uk/informaciya-pro-rezultati-derzhavnoji-programi-dostupni-krediti-5-7-9> (дата звернення: 29.07.2022).
7. Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 03.08.2022).
8. Основні показники діяльності банків / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 03.08.2022).
9. Про внесення змін до Податкового кодексу та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 №2120-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 29.07.2022).
10. Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп : постанова Правління НБУ № 23 від 25 лютого 2022 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0023500-22#Text> (дата звернення: 29.07.2022).
11. Про надання фінансової державної підтримки : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 № 28. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.07.2022).
12. Садовничий В. Як роздаються доступні кредити під час війни. URL: <https://finclub.net/ua/infographica/yak-rozdaiutsia-pilhovi-kredyty-pid-chas-viiny.html> (дата звернення: 29.07.2022).
13. Частка непрацюючих кредитів (NPL) в Україні становила 30% на початок 2022 року / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl> (дата звернення: 03.08.2022).

References

1. Butkova-Vitvitska N. (2022, July 04) Poky diie programa 5-7-9%, ahrarii mozhut rozrahovuvaty na deshevi kredyty [While the 5-7-9% program is in effect, farmers can count on cheap loans]. Retrieved from: <https://latifundist.com/interview/622-nataliya-butkova-vitvitska-poki-diye-programa-5-7-9-agrariyi-mozhut-rozrahovuvati-na-deshevi-krediti>
2. Gordienko O. (2022, May 30) Banky vidmovliaiutsia vid masovyh kredytnyh kanikul, scho diialy vid pochatku vijny [Banks are refusing mass credit vacations that have been in effect since the beginning of the war]. Retrieved from: <https://forbes.ua/inside/groshi-zamist-kanikul-ukrainski-pidpriemtsi-zhadayut-novikh-kreditiv-a-ne-vidstrochok-zastarimi-27052022-6273> [in Ukrainian].
3. Dani pro obsiahy kredytiv ta chastku nepratsiuiuchykh kredytiv u rozrizi bankiv Ukrainy z

- 2006 roku [Data on the volume of loans and the share of non-performing loans by Ukrainian banks since 2006]. *Natsionalnyi bank Ukrainy – National Bank of Ukraine*. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl> [in Ukrainian].
4. Deyaki pytannya nadannya derzhavnykh harantiy na portfel'niy osnovi [Some issues of providing state guarantees on a portfolio basis]. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated July 14, 2021 No. 723. *Verkhovna Rada Ukrainy – Verkhovna Rada of Ukraine*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/723-2021-%D0%BF#n11> Retrieved from: [in Ukrainian].
  5. Zavdyaky strakhovomu pokryttyu EKA banky prokredytuvaly vykonannya eksportnykh uгод na sumu v 69,85 mil'yona hryven' [Thanks to EKA insurance coverage, banks provided credit for the execution of export agreements in the amount of 69.85 million hryvnias]. Retrieved from: <https://www.eca.gov.ua/zavdyaky-strahovomu-pokryttyu-eka-banky-prokredytuvaly-vykonannya-eksportnyh-ugod-na-sumu-v-6985-miljona-gryven/#.Yu3lEX1Bzcs> [in Ukrainian]
  6. Informatsiya pro rezul'taty Derzhavnoyi prohramy Dostupni kredyty 5-7-9 [Information on the results of the State program Available loans 5-7-9]. Retrieved from: <https://bdf.gov.ua/uk/informaciya-pro-rezultati-derzhavnoyi-programi-dostupni-kredyty-5-7-9> [in Ukrainian].
  7. Kredyty, nadani depozytnymy korporatsiyamy (krім Natsional'noho banku Ukrayiny) [Loans granted by deposit corporations (except the National Bank of Ukraine)]. *Natsionalnyi bank Ukrainy – National Bank of Ukraine*. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> [in Ukrainian].
  8. Osnovni pokaznyky diyal'nosti bankiv (2022, May) [Key performance indicators of banks]. *Natsionalnyi bank Ukrainy – National Bank of Ukraine*. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> [in Ukrainian].
  9. Pro vnesennya zmin do Podatkovoho kodeksu ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo diyi norm na period diyi voyennoho stanu [On amendments to the Tax Code and other legislative acts of Ukraine regarding the effect of norms during the period of martial law]. Law of Ukraine dated March 15, 2022 No. 2120-IX. *Verkhovna Rada Ukrainy – Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> [in Ukrainian]
  10. Pro deyaki pytannya diyal'nosti bankiv Ukrayiny ta bankivs'kykh hrup [On some issues of the activities of Ukrainian banks and banking groups]. Resolution of the Board of the NBU No. 23 of February 25, 2022. *Verkhovna Rada Ukrainy – Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0023500-22#Text> [in Ukrainian].
  11. Pro nadannya finansovoyi derzhavnoyi pidtrymky [On the provision of financial state support]. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated January 24, 2020 No. 28. *Verkhovna Rada Ukrainy – Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian]
  12. Sadovnychy V. (2022, June 23) Yak rozdayut'sya dostupni kredyty pid chas viyny [How available credits are distributed during wartime]. Retrieved from: <https://finclub.net/ua/infographica/yak-rozdaiutsia-pilhovi-kredyty-pid-chas-viiny.html> [in Ukrainian].
  13. Chastka nepratsyuyuchykh kredytiv (NPL) v Ukrayini stanovyla 30% na pochatok 2022 roku [NPL Ratio in Ukraine was 30% at Beginning of 2022]. *Natsionalnyi bank Ukrainy – National Bank of Ukraine*. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl> [in Ukrainian].

TRENDS OF BANK LENDING IN UKRAINE UNDER MARTIAL LAW

Sophia Lobozyńska, Iryna Skomorovych, Ulyana Vladychyn

*Ivan Franko National University of Lviv,
18 Ave. Svobody, Lviv, 79008,*

e-mail: sofya.lobozynska@lnu.edu.ua; ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5483-6864>

e-mail: iryna.skomorovych@lnu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8574-6770>

e-mail: ulyana.vladychyn@lnu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6916-6688>

Abstract. The full-scale invasion of Russian troops into Ukraine caused new challenges for the banking system in the field of the business financial support at the appropriate level. In order to control risks, banks refuse lending to borrowers from the regions where combat operations are taking place and provide credit resources only for verified and liquid clients. In the new reality, the state apparatus had to develop the legislation what allows creating optimal conditions for the interaction of creditors and borrowers.

The main purpose of writing the article is the evaluation of the effectiveness of state regulations in the field of stimulating the credit activity of banks in order to ensure the food, social, and economic stability of the country in the war conditions against russia, as well as providing proposals for improving the processes of funding economic entities in Ukraine. To analyse the legal regulation of the credit activity in Ukraine during the war the systematic scientific analysis of the legislation and credit activity of the banks in the conditions of martial law was applied.

It has been established that the positive results of the state's support for the appropriate amount of lending to the economy are: the creation of new tools of special bank refinancing that allow to build up the resource base needed to increase the loan portfolio; the creation of conditions with postponement of debt obligations in order to provide borrowers with a sufficient level of solvency for fulfillment obligations to the state and under direct partnership contracts; expansion of state preferential lending programs and the development of new ones, in particular to support the export potential of entrepreneurs and businesses that prioritize the processing of products of their own production; involvement in the crediting process of the resources of specialized state institutions, such as the Entrepreneurship Development Fund and the Export Credit Agency.

The next tasks of civil servants and scientists should be: finding ways to attract macroeconomic aid and grants from international financial institutions; establishment of cooperation between domestic and foreign state specialized funds to support the entrepreneurial initiative of countries that are potential importers of Ukrainian goods and services; creation favorable conditions for the development of direct foreign investment in domestic business.

Keywords: lending, preferential state programs, credit holidays, restructuring, provision, problem debt.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2022

Прийнята до друку 23.05.2022